

Armastus
on üks tugew side.

Sõnumed Kaukaasia maalt.

G. M.

Tallinnas.

Trükitud August Michwiç'i kirjadega.

1889.

Meie usumeenuad Kaukaasias.

Ohitage endid armastusega,
see on õige tugew side.

(Kolosj. 3, 14.)

Ei ükski side ole nii tugew kui armastus. Sest armastus mitte küfspäinis õnnes inimesi ei ühenda, waid just õnnetuses ja puuduses ja wiletsuses näitab armastus oma kõige suuremat jõudu ja kaswatab oma kõige magusamat wilja. Juba armas lugija tunneb ära misjagusest armastusest siin kõnet on. Ei mitte sest, mis maailm armastuseks nimetab. Maailma armastus kaswab kasuga ja wäheneb waeusega ja wiletsusega. Rikkas sõbrad on waeuse waenlased! Maailmas küll mitmed asjad näitawad enna armastuse kujuk. Aga ega seesugune armastus pole weel „õige tugew side“. Ilmlik armastus ei wõi jäedawalt ühendada. Kuigi see muidu tuleb, et kõige wähem pahandus wõib nii mitmest peredest kõik üheuduist kautada, nõnda et riid ja tüli pere rahu koguni rikkub. Jah ilmlik armastus on nii nõder side, et üks paha sõna seda wõib katki kiskuda.

Seda armastust, mis tõeste õige tugew side on, ei ole maailmas leida. Seda on meile Jumal oma Poja läbi ilmuatanud. Jumal armastab maailma kõigest omast südamest, meelest ja wäest! Kas sa tead ka, mis see kõigewägewama Jumala kohta tähendab? See tähendab, et Jumal mitte ei taha patuse surma, waid et see omast pattudest pööraks ja elaks. See kõigewägewama Jumala armastus on nii tugew side, et ei ükski seda ei wõi katki kiskuda. See armastus ühendab meid Jumalaga. Inimeste patt ega kõwerused ei wõiuud seda sidet kautada. Ei kuradi kawalus ja tigeususgi ei wõinud meid Jumala armastusest lahutada. Sest nõnda armastab Jumal maailma et tema oma ainusündinud Poja on annud, et ükski, kes tema sisse usub, ei pea hulka minema, waid et igawene elu temal peab olema. Ja Jumala Poeg tuli oma sisse, ja omaksed ei wõtnud teda wastu. Aga armastuse side ei läinud lödwemaks. Ja omaksed kuusasid teda taga ja pillasid teda ja poosid teda

risti. Aga armastus ei jätnud järele. Mida enam inimesed vastu tärkusid seda enam näitas Jumala armastuse sibe oma tegewust üles! Kas võib veel suuremat armastust olla kui seda, mis Jeesus risti puu peal ülesnäitas. Ta kandis oma jüngrite eest hoolt, kes teda ometi olid mahajätanud, ärasalrganud, äraannud. Ta andis kurjategijatele igawest õndsust, kes ometi kõik oma eluaeg olid Jumala sõna ja käsku naernud! Ta palus Juuda rahwa eest, kes ometi teda olid risti poonud!

Ja seda jumaliku armastust pole Jeesus jälle mitte enesega üleswõtnud taewa, waid ta jätis seda oma jüngritele. Armastusest pidi igauks tundma, et naab Jeesuse jüngrid on. See pidi neile tunde märgiks olema. Kas neil ka seda tunde märki on? Küll ja seda armastuse sibtet võib igas usklikus peres juba tunda saada. Seal pole riidu ega waenu. Aga armastus ulatab veel kaugemale! Kristuse armastus on meid ühels koguduseks ühendanud, ja see sibe on nii tugew et mitme saja aasta jooksul ei ühtegi ei wõinud kogudusest lahutada. Aga veel kaugemale ulatab Jumala armastuse sibe! Palju Ewangeli-usu kogudust on suures Weneriigis. Meid kõiki ühendab armastuse sibe, ja mida suuremat puudust üks kogudus tunneb, seda suuremaks kaswab ka armastus ja saabab nende usuwendadele abi, kellel puudus on.

Seesama armastus on meie laial isamaal juba tubliste tööle hakkanud ja diete nägusat kaju saanud. Kus siis see armastus on nähtawale ilmunud? Wastus on. Abikasja töö läbi. Abikasja on meie suure auustatud Keisri herra poolt kinnitatud, ja tema kaitsmise al on ta nüüd juba kolmkümmend aastat oma õnnistatud tööd teinud. Kui abikasja sai asutatud, siis näitas meie armastud ja auustud keisri herra Aleksander II. sellega ka oma südameliku osawõtmist üles, et tema oma kõrget sugulast Mehlenburg-Strelitsi Suurhertsogi Georg nimetas esimeseks abikasja kaitsjaks ja presidentiks. Sest ajast saadik on palju suurtsugu inimesi, ministrid ja würstid suure hoolega abikasja tööst osa wõtnud; ja see on seesama abikasja kelle heaks sinagi, armas kugija, omad kopitad ehk rublad annab! Meie maa rahwa talupoeg ja suurt sugu ministrid ja würstid, Gestlased ja Soomlased ja Sakslased ja Armeenlased pakuwad teine teisele kätt seda armastuse tööd tegema! Waat, armas wend, eks armastus ole õige tugew sibe.

Iga aasta annab Abitassa aruandmise lehed wälja, ja nende juhatusel ma tahaksin sulle mõnda jutustada Abitassa tööpõllust.

Abitassa tööpõld on krtipsu pealt just nii suur kui meie suur ja lai Weneriik. Sest igalpool Weneriigis on Ewangeliumi usulisi elamas, ja see on wiimne abitassa püüdmine, et igauks Ewangeliumi usuline wõiks oma kirikus käia, et temal oma ihuliku leiwa kõrwas ta oleks seda leiba, mis ta hinge wõib kinnitada igaweseks eluks. Et waata nüüd kui kaugele selle armastuse sibe ulatab, mis Jumalast on pühitsetud!

Täna ma tahan so tähelepanemist juhatada ühe tööpõllu peale, mis lõnnapoolse suure Weneriigi rajades on. See on Kaukaasia maa. Seesama on meie maalt niisama kaugele, kui Prantsufemaa, ega tema sest ka palju wähem ei ole. Põigiti sest maast läbi tõuswad suured kõrged mäed. Kui sina, armas külaföber oma kaubaga Tallinna lähed ja juda kahetümne wersta peale hakkawad linna tornid paistma, siis mõtled wast: „Ennäb, küll naad suured kõrged on; meie mõisamaja pole muud kui muti hunti nende wastu!“ Aga mis sa siis ütlesid kui sa Kaukaasiamäed kord näha saaksid? Ma arwan, siis sa unustaksid ära kõik muti huntid ja mõisamajasi ja Tallinna tornid ja paneksid käed palwele koftu ja ütlesid: „Kui suured on sinu teud Jehoowa!“ Jah suured naad on. Kõigekõrgema mäe ots ulatab pilwetest läbi ja on enam kui wiis wersta kõrge! Sealne rahwas on muist Mohamedi usku, muist Armeenlased, ristiusku. Aastal 1801 tuli Kaukaasia maa Wene walitsuse alla, ja sest ajast alles hakkas rahwas seal kosuma. Sest enne seda ep olnud seal palju rahupõlwest kuulda, waib oli aga üks mäsfamine, ja riisumine ja tapmine. Mägedes elawad ligi poolsada rahwafelssi ja rahwufest kes teine teist ühtepuhku riisusid. Küll Wene lastel oli libe töö neid waigistada, aga ometi see on neile wiimaks korda läinud. Külariisid meiegi rahwa seast mõni wana soldat wõib neist sündimistest Kaukaasia mägedes jutustada.

Aga kust siis meie usu kogubused tulid Kaukaasia maale? Esmesed Ewangeliusulised tulid Saksamaalt Kaukaasia maale. Seal oli selle aastasaja hakkatusel põllumehel libe elu. Napoleon I., Prantsuserahwa keiser (seesama kes aastal 1812 Wene maal sai ärawõidetud) ei annud rahwale rahu oma sõdimistega. Alalise sõdimise pärast waesed talupojad enam ei wõinud oma

põllud korra pärast harida. Pealegi veel said nimelt Württembergi kuningriigis wagad tagasiusatud mõnebest, kelle usk oli hukka läinud; ja sellepärast wõtsid nõuaks oma isamaad mahajätta ja rahulifema maale wäljarändada. Iffa homiku poole nemad tõtastid, seal lootsid naad rahupaita leida, kus naad Issanda tulemist wõitsid odata. Nõnda naad tulid wiimaks Wenemaale. Aga tee oli pitt ja waewaline. Muißt nõrkesiwad tee peale ära, muißt koristasiwad hirmsad haigused ja tõbed nende seast ära. Wiimaks ometi jõudsiwad Odesa linna. Muißt asusid linna elama, aga 486 peret püüdsiwad iffa veel enam päewa tõusu poole. Naad läkitasid saadikud keisri herra Aleksander I. juure ja palusiwad luba Kaukaasjamaale elama minna. Küll lahke keisri herra keelas neid sinna minemast, sest et veel kõik see maa täis sõa kära olla, aga waprud mehed ütlesid: „Issand on meiega ja kaitses meid.“ Nende usu julgus liigutas keisri herra südant. Ta andis neile luba sinna elama minna ja laenas neile pealegi 923,029 rubla, maja ehitamise ja tööriistade ostmise jaoks.

Nõnda tulid esimesed Ewangeliusulised Kaukaasjamaale. Maid oli neil, armuline keisri herra oli neid ka wäga lahkeste aitand. Aga ühe asja poolest tundsid kibedat puudust: Neil ey olnud waimuliku juhatajat! Pea hakkasid nende seas kõiksugused segaõpetused tõusma ja ka liha meel wõttis wõimust. Aga juba Jumala abi oli ligi. Saksamaalt saadeti sinna faks õpetajat. Nende jutlus leidis mitmete südameses head aset. Kogudustele sai üks kiriku seadus antud ja aastal 1829 keisri herra poolt kinnitatud. Aga ometi õpetajatel oli veel palju muret ja wõitlemist sega õpetuste pärast. Siis saatis Jumal oma witsa koguduste üle. Mittu aastat järjeste said nende asutused riisutud ja ärahäwitatud sest rahwast, mis nende ümberkaudu mägedes elas, nõnda et kõik kes veel olid ülejäänud wiimaks meelt parandasid ja koguduse juure tagasi pöörsid. Pärast said need kogudused muu Ewangeliusu kogudustega ühes Kindral-konistoriumi walitfufe alla. Nüüd on nende koguduse elu juba parema järje peal. Mitmes suurtes külades elawad seal umbes 6000 hinge. Aga sest et külade wahel 40—100 wersta wahet on, siis püüab iga küla enesele kiriku ehitada. Juba kolmel külal on see nõu Abtassja abiga lorida läinud ja leff küla sees seisab ilus kirik. Ka kroonu poolest saiwad kogudused palju abi ja saawad weelgi. Enamiste elawad põllutööst. Ühes külas elawad enamiste juusti-

tegitjad. Selle wiimse küla elu oli väga huffa läinud, sest et seal õpetajat ei olnud. Abikasja ja kroonu abiga ja muist omast käest forjasid ometi wiimaks nii palju raha et enesele wõisid õpetajat kutsuda. Aga wilets oli küll õpetaja esimene elumaja. Polnud temal muud kui üks elutuba ja köök. Nüüd sai temale Abikasja abiga llus elumaja ehitatud. Wilets lugu oli ka ühe teise asutusega. Küll põllumaa oli hea, aga ümberkaudsest niiskest ja madalast maast tõusis paha terwisele kahjuline õhk, mis palju haigust sigitas. 600 hinge olid esite sinna elama asunud ja aastal 1887 neid rohkem ep olnud järele jäänud kui aga 336 hinge. Naad pidid oma elumajad 7 wersta põlbudest eemale mägede wahale ülesehitama, et aga surmawa haiguse eest ärapõgeneda mis ümberkaudse maa niiskus sünnitas. Jah, ka lõuna Wenemaal peab põllumees palju waewa nägema, ega ta sealgi ilma pale higita ei saa oma leiba süüa. Pareim jäägu ikka igamees oma isamaale, kus tal oma igapäewane leib teada on, kui et ta õnne peale wõõra maale wäljarändab.

Aga Sakslased pole mitte ainumad Ewangeliusu kogudused Kaukaasia maal. Waid ka muist Kaukaasia pärisrahwast, Armeenlased, on Ewangeli usku wastu wõtnud. See sündis uõnda: Meie rääkisime juba enne kahest Saksamaa õpetajatest, teba sinna saadeti oma usuwendi eluteele juhutama ja neile hingekarjasteks olema. Nende nimesid olid Esaremba ja Dittrik. Seal naad juhtusid ka Armeenlastega kokku, kes küll wanast juba ristiusku olid wastuwõtnud, aga nüüd sügawas waimulikuses unes magasid. Naad kuulutasid neile ka Jumala sõna ja jagasid nende kätte ka mõned head raamatud. Ja ennäh! Jumala sõna süütas jälle usu tulust põlema mis ärakustumas oli. Aga kui Armeenia koguduste Piiskop seba kuulda sai, ei tahtnud ta seba mitte sallida, ja tema kaebduse peale sai mõlemate õpetajate töö Armeenlaste seas ärakeelatud. Aga enne kui naad sealt jõudsid äraminna, tuli nende juure üks Armeenia noormees, Sarkis nimi, Shemaha külalt. Juba mõne aasta eest oli tema õpetaja Esaremba jutluse läbi omast waimulikust unest ülesärkanud, ja nüüd ta enam omast waimulikust ifast ei tahtnud lahuda. Õpetaja Esaremba wõttis teba lahkeste wastu ja tuli temaga seia meie armsa Gestimaale. Siin, meie Gestimaal õppis Sarkis wenekelt ja saksakeelt, sai ka weel usuoetuses kinnitub ja tegi wiimaks kooliõpetaja efsami. Aastal 1842 läks

ta jälle oma isamaale tagasi, ja wõttis oma Shemaha külas waimulikul põllul töötada. Seal ta asutas weikest kooli, õpetas külarahwast, ja iga pühapäewal pärast lõunat pidas ta omas majas palwetundi. Juba hea seeme hakkas tõusma. Mis rahwas tema juures õppis ja Jumala sõnast kuulda sai, seda naad kuulutasid teistele, nõnda et igatsimine Jumala sõna järele wäga suureks kaswis. Aga pea tuli raske wiletsus nende peale. Aastal 1857 saatis Jumal Kolektra haigust rahwa peale. Ka Shemaha külas hakkas see hirmus surmatõbi mõllama! Palju põgenesid hirmu pärast. Teised armastid: „Söögem ja joogem; sest home oleme surnud,“ ja püüdsid liha himudes hirmu unustada. Aastal 1859 purustas raske maa wärisemine terve küla; 200 inimest jäid waremete alla. Aga nüüd tulid ka igalt poolt armastuse annid. Waene häda sisse jäänud rahwas hakkas südamest Jumala sõnast finnitust otsima, ja armu kuulutus näitas oma suurt Jumala wäge üles. Joobikud, wargad, inimese tapjad tunnistasid oma pattu ja parandasid meelt. Weikse Shemaha koguduse waga elu ja head tööd hakkasid kaugele paisuma. See süütas Armeenia maa Piiskopi wiha põlema. Ta lastis Shemaha kogudusele kuulutada, et sest päewast kaadid „nõnda nimetatud Luteranlased“ on Armeenia kirikust wälja lükatud ja äraneetud!

Kogudus ei oleksgi enam wõinud jääda Armeenia usu koguduste seltsi. Sest seesama õpetab, et Kristus meid ainult pärispatust on lunastanud, et aga igapäewasest patust inimese ennast peab peastma libeda kahetsemisega, palwega, paastumisega ja armastuse andidega. Niisugust õpetust see ei wõi wastu wõtta, kes üstipäinis Jeesuse läest õigust tahab wastu wõtta!

Küll kogudus oli nüüd Ewangeliuseks, aga nende uss pidi weel läbi katsutud saama. Juba aastal 1861 palusid enesele õpetajat ja soowisid Wenerigi Ewangeliuse koguduste sekka arwatud saada. Aga weel kuus aastat pidi Issandale kiblatud kogudus oma soowimiste täitmist ootama. Danis Ewangeli usu koguduste ülem Piiskop Dr. Ullmann püüdis sell waheajal wästmata kõik takistused kõrwale saata, ja wiimaks tuli ka Riigi walitsuse poolt luba neid Ewangeli usu koguduste seltsi wastu wõtta. 22-mal lõikuse kuu päew aastal 1866 oli Shemaha kogudusele suur rõõmpäew. Moskwa Kindral-Superbendi herra

oli tulnud kogudusele rõõmu sõnumid kuulutama. Täiealised koguduse liikmed pidid oma usku tunnistama ja said (lastega ühes 314 hinge) Ewangelii usulistest seltsi vastu võetud. 46 last, kes kune aasta jooksul olid aga häbaristmisi saanud, said ristitud, kihlatud paarid said laulatud, ja viimaks läksid kõik veel lauale. Rahvas ei võinud rõõmu pärast süüa ega magada. Lihwliisi linna koguduse abiõpetaja läks Shemaha külasse üheks kuuks elama ja seadis koguduse asjad hea korrale. Et õpetaja Armeenia keelt ei mõistnud, siis pidi terve Jumalateenistus sõna sõnalt rahvale ümbertõlgitud saama. Kogudusele seati ülemaatajaks ja waimulikuks wanemaks nende wana armas kooliõpetaja Sarkis. Aastal 1869 sai kogudus oma ise õpetaja, üht Armeenia rahwa noort meest nimega Israel Doluhanjans. Kogudus kasus igapäevi. Koguduse liikmeid loeti juba 500. Palju paha wiisi oli kadumas. Enne oli nende seas naesterahvas otseselt orjaks arvatud. Tema ei tohtinud ennast palju näidata, tütarlapsed ei õpinud ühtegi. Müüd asi läks paremaks. Ka tütarlapsi saadeti kooli. Wana sealne rahwa patt, kuri wandumine, läks ikka vähemaks. Wiina joomist ei olnud seal koguni leidagi. Pühapäew sai truuste pühitsetud, kogudus ei unustanud ka armuandid andmaka.

Aga aastal 1872 oli Jumala käsi jälle rahvale raskest usu läbikatsumist heaks arwanud. Rahvas oli 16-mal Märrikuu päewal oma wana palwe majassee Jumalateenistusele kokku tulnud. Just olid nemad homiku laulu laulmas, siis hakkas maa hirmsaste wärisema; müürid wärisesid ja wajuksid kõrwale, ja praginal langes katus laega tükkis koguduse peale ja mattis teda enese alla! 20 meesterahwast leidsid surma, 40 said raskest haawatud. Hirmus oli teiste häda, kes eluga peafesid. Nende elumajad olid ka enamiste ärarahwitatud. Ilmad olid väga külmad, pealegi tulid rõõwliid öö ajal ja riisusid ka nende wiimneist warandust ära. Õpetaja ka ei võinud enam sinna jääda, ja nõnda kogudus jälle ~~st~~ ilma hingekarjatseta. Aga usuwennad ei jätnud neid mitte abita. Sel ajal pühitsetid Moskwa linna kogudused just oma kalli Kindral-Superbendi 25 aastast jubelipäewa ja kinkisid temale 1640 rubla. Nii pea kui Kindral-Superdent Shemaha koguduse õnnetusel oli kuulda saanud, saatis ta warsti terve kingitud raha summa hädalistele Shemaha külas. Igalt poolt tuli neile abi, nõnda et küla juba nelja aasta järel oli uueste üles-

ehitatud ja kogubus enesele kapitaaali oli forjanud, selle protsentidest naad oma õpetaja palka pidid maksma. 1881-sel aastal sai kogubus alles õpetajat, kes nüüd nende seas elab ja neile Jumala sõna nende oma keele kuulutab. Küll oleks veel palju selle kogubuse kannatusest, wiletsusest ja Jumala armu abist jutustada, aga olgu sest see kord küll, ma tahan veel lõpetuseks sulle ühest teisest rahwast jutustada, mis hiljuti Kaukaasimaale on elama asunud.

1865-mal aastal tulid esimesed Geestlased Kaukaasimaale, Krimmi poolsaarest. Üks waleprohwet Malsweti Zuhau oli neid petnud, et oma kodnmaalt pidid ühe soja lõunapoolse maale wälja rändama, mis Jumal neile pidi andma. Aastal 1861 läksid 208 peret teele ja jõudsid suure waewaga Krimmi.

Nende 208 perede seast olid aga 14 nii jõuudad et wõisid enestele häid maid osta, teised elasid ärarääkimata suures hädas. 25 peret olid ühe mahajäetud Tatarlaste külasse elama läinud. Aga maa ei kaswatanud sugugi wilja. 169 peret asusid teise kohta elama. Aga punane foolane maa ei annud kõigewähematgi wiljasaaki. Dhakad ja kowad traadi moodi rohud kaswasid maa peal, mis aga waewalt Tatarlaste kaamelijä ja wiletsaid lambaid wõisid toita. Talweajal surid pooled wäljarändajad ära! Dsall wõttis neid nälg ära, ofalt kantas neid hirmus kõhutõbi mis wiletsast toidust sigis. Neil oli nii wähe ahju kütet, et aga pool tooret leiba pidid sööma! Häda sundis muißt jälle kepi kätte wõtma ja edasi Kaukaasimaale rändama. Naad kaebasid ka, et Krimmi maal olla kaewud nii sügawad et naad ei jõuda nii palju wett ülesse tõmmata kui loomadele tarwis on. Jõulu kuus 1865 jõudsid nemad Kaukaasimaale. Sealne õpetaja mõistis natuke eestikeelt ja pidas neile kallil emakeelel Jõulu Jumalateenistust. Silma pifaratega ja raske südamega kuulsid waesed wäljarändajad Jumala sõna. Aastal 1866 asusid 80 Geestlaste peret Kagingskaja orgu elama, 80 wersta Stawrapoli linnast lõuna poole. Naad leidfid seal head wilja maad. Lõikuse kuul läks õpetaja neid waatama. Muißt elasid telkides, muißt mulla autudes. Ühe poolsare peale weikese jõe ääres olid naad walge risti ülesse seadnud, seal pidi nende palwe ja loolimaja üksford seisma. Ühe laia mäe otsas seisid must rist, — seal pidi furnuaed olema. Abikassa abiga sai palwemaja juba aastal 1867 walmis ja selsamal aastal furnute mälestuse pühäl siise õnnistatud. Ehk küll Abikassa ja

mõned kristlikud wennad olid aitanud, siiski ka weikene Gesti-
kogudus oli ise ka truuste tööd teinud. Kõik teliskivid olid
nemad ise teinud. Palgid said 80—100 wersta pealt kokku weetud,
sest et ligidal neid saada ei olnud. Ise olid ka palwemaja ehi-
tajad. Ja seda kõik tegid nemad sellisamal ajal kui naad uued
elumajadgi ehitasid, põllud harisid, ja rohuajad seadsid. Ja pea-
legi pidid nemad weel enne esimest lõikust töõga enestele leiba tee-
nima. Pärast nii mitmet ahastust ja waewa hakkas Jumala armu
päike neile jälle paistma.

Uga mitte üffipäinist Kaginskaja orus waid ka Kubani jõe
ääres Kaukaasia maal elab Gesticrahwasit. Aastal 1867 läks see-
sama õpetaja õigeusu üleswõtmise päewal ka Kubani jõe ääre
Gestlastele jutlust tegema. Uga küll sealse rahwa elu oli wilets.
Wihma fadas forinalt. Ühes rehealuses sai Jumalateenistus pee-
tud. Saue pörand oli alatifest wihmast nii tümaks läinud et õpe-
taja pidi äfte peal seisma. See oli temale kantslik. Jumala-
teenistus hakkab, aga tuul puhub wingudes igaltpoolt sisse, et
waewalt õpetaja heal kuulda on. Tuul kaswab tormiks, peffab
wihma katuse alla. Kogudus ja õpetaja on läbi märjad. Nüüd
hakkab õpetaja altari sakramendi jagama. Pehme porise saue
pörandal jõuab ta waewalt edasi. Hoolega peab tema õnnistatud
leiba hoidma, et wihm teda mitte ei niisuta ja tuul mitte tal-
drekust maha ei aja. Pärast Jumalateenistust läks õpetaja weel
wanadele ja haigetele Jumala armu andma. Uga kus naad elasid!
Mulla sisse olid talupojad neljanurgelised augud kaewanud, kolm,
neli palki kandsid samast tehtud katust.

Niisugused on su suguwendade majad enne kui naad aastate
jooksul enestele paremad wõiwad ehitada. Ja ühtepuhku tulewad
Gestlased ja Sakslased weel juure. 1866-mal aastal elasid Stawra-
poli linna õpetaja koguduses alles 252 hinge, aastal 1883 oli neid
juba 14,244 hinge! Uga mispärast siis Abikasja neile õpetajaid
ei muretse? Gisteks sellepärast et tänini rahapuuduse pärast ei ol-
nud wõimalik nii suurel määral neid aidata. Sellepärast, kui fina
oma wendadele kangel Kaukaasiamaal õpetajaid soowid, siis kas-
wata omad andid Abikasja heaks. Uga peaafti on see, et Gest-
lastel Kaukaasiamaal weel mitte kindlat elukohta ei ole. Suur
jagu elab renditud maa peal. Ega finna ei wõi ka kirikut ehi-
tada, sest peab ikka seda kartma, et kas Gestlased jätwad oma rent-
kohad maha ja otsiwad teist eluasest, wõi kas mõisnik (enamiste

Armeenlased) ei uuenda nendega mitte enam kontrakti. Gestlased, kes aastal 1866 Karginskajale elama läksid ja kellel sinna palwe-
maja ehitati, jätsid kahetsa aasta järel omad kohad maha, ja läk-
sid Urupti jõe ääre elama, ja nimetasid oma asutust Eiwentaliks.
Külalased naad sinna nüüd elama jääwad, sest et naad maid, mis
neil nüüd käes on, kalli rahaga on omale ostnud. Veel enam
pidid need Gestlased rändama ja otsima, enne kui parajat kohta
leidsid, kes esiteks olid Ulmæele elama jäänud. Baari aasta pärast
naad läksid sealt Maruha ja Selentsuki jõe ääre. Aga see maa
ei olnud mitte nende meele järel. Naad wõtsid jälle kapi kätte,
muisi läksid Saksaa tallupoegadega ühes Stawrapoli kubermangu
elama, muisi läksid jälle Ulmæele tagasi. Aga alles 1883 hakkas
nende käsi wähe paremine käima. Nüüd aga asutus on juba üsna
ilus. Ehitawad ilusad majad, põllutöö on wäga heästi korrale
seatud, ja üks Gestlane on enesele juba auruweški ehitanud. Aga
teised Gestlased ja Saksalased pole veel mitte oma jäädawat elu-
paita leidnud, waid on seda ifka veel otsimas. Ja sellepärast ka-
on nemad ifka veel ilma kirikuta ja ilma õpetajata.

Sest sina armas lugija wõid äratunda, et meie uswendabele
weel meie abi wäga tarmis läheb. "Seepärast ehitage endid armas-
tusega, see on õige tugew sibe." Jumal kinnitagu armastuse siset,
ja ühendagu meid selle läbi oma uswendadega nii kindlaste, et
nende puudus meile mitte enne rahu ei anna, kui meie oma anded
saame rohkestes südameliku palwega neile saatnud, ja kuulda saame
et ka meie usu wennad kangel maal iga pühapäew omas kirikus
ja omal armsal emakeelel saawad Jumala sõna kuulda. Seba
wõib üffi kindel ustaw armastus forda saata! Seepärast weel
üks fordb: "Ehitage endid armastusega, see on õige
tugew sibe." Amen.

Ka uuemal ajal on mittu forda rändamise tuju Eesti ja Läti
rahwast kodumaalt wälja ajanud ja igaford on ka neid olnud, kelle
meelest Kawkaasiast pidi õnne ja rahu enam leida olema. Keegi
ei sundinud inimesi, ise naad lahkusid nutes kodunt, aga ifka sai
mindud; ja südame kangel oli selle juures ka palju süüd, sest
mittu saidwad enne minemist aru, et see neil tiks rumal nõu oli,
aga naad ütlesid: ma olen fordb luband äraminna, siis pean ka
minema muudu jään teiste naeruks! — Naad läksid teele, said

teereisu waema ja wõõrama tõbe ja häda läbitatsuda; kui siis weel jõudu oli, tulid wiimaks tagasi ihu ja hinge poolest ärakurnatud; ja siis ei olnud ka enam juttu sest, kas jäewad naeruks wõi mitte, — muud kui saaks aga kodumaale! Pole ka teegi neid sellepärast naernud, waid ikka on ligimeeste armastus tagasitullijaid lahkeste wastuwõtnud ja aidanud. Wäga wilets oli nende lugu, kellel enam jõudu ei olnud oma kuluga tulla, waid lasid endid kroonu kühbiga wangi wiisi koju webada ja suriwad sagedaste teele ära.

Wiis aastat teed siis mõllas rändamise tuju ka Kolga wallas ja segas mõnegi mõistliku mehe peast meelemõistuse ära. Hull inimest läks Peeterburi kubermangu elama, soowime neile head edenemist ja Jumala abi! Naad on kodumaa ligemal ja usu poolest on neil kirik ja armuõpetus ligem, et naad sest, mis ristiiinimese ülem wara on ilma ei jäänud. — Aga umbes 20 perekonda ja neid enamiste wähese jõuuga ehk ilma suurema jõunta, naad läksiwad Kaukaasiasse. Mis nende teekäigust ja asumistest wõõral kaugel maal kuulsiime oli hale küll: suur hull suri ära, suur hull põdes ühtepuhku; ja wõõra koha wiisid, wõõra maa toidus, wõõras põlluharimise wiis, see tegi palju takistust. Salme külas on naad nüüd suurem hull, kes weel ülejäänud, elamas ja wõitlewad raskest elu wõitlemist igapäewase muredega. Oh mis turb lugu kui mõtleme, et pole neil raamatuid, kui aga see mõni raamat, mis kodunt kaasa wõeti; pole kirikut, muud kui üks nende seast peab laulumehet ametit, ja loeb pühapäiwil jutlust; õpetaja Wladislawlastist ei wõi enam kui üks kord aastas tulla, neid waatama. Kooli pole olemas, sest kes wõib kooli ehitada, kui rahwal omal weelgi õiget peawarju ei ole. Ja mida weikesem kogu, seda raskem on kogudusliku seadust ülespidada. Kui näha saab, et sinna kindlaste elama jääwad, siis wast wõib kiriku ja kooli peale mõelda. Riikaua tuleb aga Jumalat paluda, et ta neid aitaks kinni pidada, mis neil on ja walwata, et usu tuluke ei kustu. — Kustutajaid on sealgi küllalt; sest see on meie wäljandrändanud sugu- ja usu-wendadele raskes needmiseks, et mõned meie maalt ja Krimmist hulguised: — noored ja ka wanad eesti mehed oma wendade asutustes ümberkäiwad ja rahwa käest Jumala kartuse waimu riisuwad, Jumala sõna naeruks panewad, ja seda libalikku õpetust kuulutawad: „sõõgem ja joogem ja elagem kuidagi lihameel kutsub, sest pea tuleb surm ja siis on kõik

otfas, — ja igawest elu, Õnnistegijat, Jumalat eht muud igawest asja pole olemas!^a — Kes kodumaalt ööla kange südamega äraläks seal ta saab weel kurjemaks; kes oma hinge õnnistust kodu nõudma õppis, oh sell on palju walwamist tarwis, et ta hinge peljate wõrku seal ei lange. Seepärast palugem oma eemal elawa wendade eest ja argu lõpegu armastus mitte ära!

Rändamise tuhinal läks ka muude seltsis üks kessealine mees naese lastega Kaukaasiasse. Wanem poeg 11 aastane, tatar 6 aastat wana. Mõne aasta naad elasid seal ja wõitlesid elu raskustega, ja sel ajal sündis neil weel üks tütarlaps; aga ema suri lapsewoodi, isa selsamal aastal (1888) paar kuud hilgem, ja wanem poeg, kes selle ajaga 15 aastaseks oli kaswanud, pidi nüüd wanemate koha eest wastama, ja wanem õde, sel ajal ligi 10 aastane, pidi perenaeseks ja noore õele emaks olema. Küll üks wäga hale ja südant liigutaw lugu. Kui kodumaal K. koguduses seda teada saadi, hakkasid mittu nõuu pidama, kuidas neid lasti aidata. Õpetaja rääkis asja kogudusele, ja siis nähti jälle, et armastus on üks õige tugew side. Rõõmsaid andjaid oli leida eesti koguduses, kes omad annid õpetaja kätte tõiwad, ja üks saksa koguduse liige, pani oma poolt, Jumalat tänades selle abi eest mis üks tema laps saanud, weel 25 rubla juure, nõnda et kõige selle sumмага waesed lapsed wõisid tagasi tulla ja oma kogumaal õpetust ja kaswatamist saada. Alidaku Jumal, et naad auusaks inimesteks saaksid ja Jumala lasteks jääksid! Seda on armastus teinud ja ta leiab ikka neid kellele seda tarwis läheb. — Armastus on üks õige tugew side! —

L a u l.

Wiisil: Jeesus rõõmustaja.

Sina oled sõber
 Jeesus, sell' mis nõder.
 Ja mis abita. —
 Jõudu meile saada
 Wendi armastada
 Kurbe trööstida.
 Näljatfil ja wiletsail
 Rät ka sirutada nõuda,
 Meile appi jõuda.

Mis on usu nägu
Kui ep ole tegu
Ega halastust.
Kas jo lõpend ära
Laewa Jsa wara?
Ei — waid puudub usk.
Jumal teal on abiks neil,
Ta mo kätte wara usknud,
Ja head teha käskinud.

Roguduse Jsa
Sina kuuled kisa
Kuuled nutu healt.
Singed, kes on hädas,
Kelle usk jo nõrkes,
Näed sa ülemelt.
Ei siis ma wõi armuta
Südamt tuimalt finni matta,
Aitmata neid jätta.

